

Nr 216.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till planläggning av torvforskning m. m. jämte i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I propositionen nr 308 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 16 maj 1947, föreslagit riksdagen att dels till Planläggning av torvforskning m. m. för budgetåret 1947/48 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor, dels ock medgiva att försäljningsmedel å den i statskontorets räkenskaper uppförda diversemedelstiteln Försålda torvprodukter från statsmossarna må disponeras i enlighet med vad i berörda statsrådsprotokoll anförts.

Vidare har i en inom andra kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* väckt motion (II: 518) hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att åtgärder skyndsamt vidtagas för att utforska landets förråd av torv, lämplig för industriell bearbetning, att åtgärder vidtagas för att överföra i privat ägo varande torvfyndigheter i statens hand, samt att Kungl. Maj:t föranstaltar om en planmässig utvidgning av produktionen av bränn-torv under de närmaste åren.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

Vårt land äger så omfattande torvtillgångar, att de skulle bli tillräckliga för att helt täcka landets bränslebehov under århundraden, om det blott finnes en fullgod metod att nyttiggöra torven. Då man ännu icke nått fram till någon sådan metod, ställer det sig under normala förhållanden fördelaktigare att använda andra bränslen än torv. Torvberedning har därför i vårt land hittills företrädesvis bedrivits under tider, då bränsleimporten på grund av krigsförhållanden eller av andra orsaker varit försvårad. När normala tider sedermera inträtt, har verksamheten nästan fullständigt nedlagts. Under det första världskriget uppnåddes en ganska betydande torvproduktion, men vid krigets slut avstannade den så gott som helt och hållet, och befintliga anläggningar lämnades i stor utsträckning att förfalla. Även det senaste världskriget gav torvindustrien ett kraftigt uppsving. Bränn-torvproduktionen ökade från ungefär 25 000 ton årligen under de sista förkrigsåren till omkring 1 250 000 ton under det sista krigsåret. Sistnämnda produktion mot-

svarar mer än 600 000 ton kol per år, d. v. s. omkring 7 procent av vår import av kol och koks närmast före kriget.

Forsknings- och försöksverksamheten på torvområdet visar samma upp- och nedgående kurva som torvproduktionen. Under de båda världskrigen har arbetet tilltagit, men under mellanperioden har verksamheten varit jämförelsevis obetydlig. Arbetet har i huvudsak utförts med stöd av allmänna medel. Sålunda har ingenjörsvetenskapsakademien i omkring 25 år erhållit ett årligt anslag till forskning på kraft- och bränsleområdet. Sedan det statsägda Aktiebolaget Svensk torvförädling år 1939 bildades, har bolaget nedlagt icke obetydliga belopp i forsknings- och försöksverksamhet. Viss forsknings- och försöksverksamhet har därjämte bedrivits av enskilda. I jämförelse med den av staten bedrivna verksamheten ha dock de enskilda insatserna varit av mindre betydelse.

Frågan om statsmakternas ställning till den fortsatta verksamheten på torvområdet måste, framhåller departementschefen, bedömas med särskild hänsyn till torvens betydelse såsom bränsle i händelse av krig eller avspärrning. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har framhållit, att varje planering ur beredskapssynpunkt av landets näringsliv i stort sett är meningslös, om ej bränsleförsörjningen i en avspärrningssituation åtminstone nödtorftigt kan tryggas. Även under normala förhållanden har Sverige stort underskott av inhemskt bränsle. Det framstode därför enligt departementschefen såsom en angelägen uppgift att utfinna metoder, som gjorde det möjligt att på ett rationellt och ekonomiskt sätt framställa bränntorv eller annat fast bränsle ur våra torvmossar.

Den hittills bedrivna forsknings- och försöksverksamheten på torvområdet gäve enligt departementschefen vid handen, att uppgiften att utfinna sådana metoder vore mycket svårlöst. Man måste räkna med ett långsiktigt och kostnadskrävande arbete innan resultat kunde förväntas. Till detta arbete kunde bidrag från enskilt håll icke påräknas. Det måste ankomma på staten att ensam bestrida kostnaderna.

Departementschefen förordade sålunda, att medel anvisades till forsknings- och försöksarbete på torvområdet. Det syntes departementschefen önskvärt att detta arbete icke hölles inom en alltför trång ekonomisk ram. Beträffande frågan i vilken form arbetet borde bedrivas vore departementschefen icke beredd att nu fatta ståndpunkt. Departementschefen ansåge liksom riksnämnden att, innan verksamhetens omfattning närmare bestämdes och slutlig ståndpunkt togs till organisationsformerna, vissa förberedelser borde vidtagas i syfte att bättre klargöra förutsättningarna för forskningen. Den första uppgiften borde därvid vara att uppdraga åt en eller flera på torvområdet erfarna personer att efter studier — även i utlandet och då särskilt i Sovjetunionen, Danmark och Irland — planlägga arbetet. Planläggningen borde äga rum inom Aktiebolaget Svensk torvförädling och ske i samråd med experter. Planläggningsarbetet borde be-

drivas i så skyndsamt takt som möjligt, när det självfallet vore angeläget att det egentliga forskningsarbetet igångsattes med minsta dröjsmål. Skulle planlägningsarbetet kunna avslutas före utgången av nästkommande budgetår, borde medel redan då stå till förfogande för forskningsarbetet. Departementschefen förordade därför, att medel anvisades för nästa budgetår såväl till planläggning av torvforskning som till dylik forskning. Vid detta ställningstagande vore det dock icke möjligt att närmare beräkna medelsbehovet för ifrågavarande ändamål. Departementschefen ansåge sig emellertid böra tillstyrka en medelsanvisning av 200 000 kronor. Medel för anläggningsarbeten syntes däremot icke nu böra anvisas.

Med hänsyn till att torvproduktionen kunde väntas fortgå i betydande omfattning även under det kommande budgetåret, funne departementschefen icke nu anledning föreligga att äska medel till att i beredskapssyfte underhålla mossar och torvmaskiner m. m. Departementschefen vore heller icke beredd att nu föreslå särskilda anslag till fortsättande av den av Sveriges geologiska undersökning påbörjade inventeringen av landets torvmossar.

Departementschefen har vidare anfört, att, därest riksdagen icke hade något att erinra däremot, det mellan statens bränslekommission och bolaget träffade legodriftsavtalet (se prop. s. 12 och 13) borde annulleras. Överenskommelse syntes därefter böra träffas mellan domänstyrelsen och bolaget om att på arrende till bolaget upplåta de tolv av legodriftsavtalet omfattade mossarna eller eventuellt endast vissa av dessa mossar. Överenskommelsen syntes böra underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Vid planläggningen av produktionens storlek borde bolagsledningen taga all möjlig hänsyn till bränslekommissionens önskemål.

Då 1940 års lagtima riksdag under rubriken Statens affärsverksfonder. E. Domänverket å kapitalbudgeten för budgetåret 1940/41 anvisade ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor till Förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar, ställdes frågan om förräntning och eventuell avskrivning av detta anslag på framtiden. Anslaget, som utbetalats till Aktiebolaget Svensk torvförädling och av bolaget använts för röjning, dikning och djupplöjning av vissa statsmossar samt för inköp av de för dessa arbeten erforderliga maskinerna, syntes departementschefen nu helt böra avskrivas med anlåtande av överskottet å diversemedelstiteln Försålda torvprodukter från statsmossarna.

Återstoden av överskottet syntes departementschefen enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande få användas dels för återbetalning av de å driftbudgeten för budgetåren 1940/41 och 1941/42 beviljade anslag, vilka ställts till bolagets förfogande, genom omföring till riksstatens inkomsttitel Övriga diverse inkomster, dels för bolagets fortsatta verksamhet. Vad som vid den affärsmässiga driftens upphörande eventuellt kunde komma att kvarstå å diversemedelstiteln, syntes böra överföras till nyssnämnda inkomsttitel.

Departementschefen har förklarat sig dela statskontorets uppfattning

(se prop. s. 15), att det vore av stor betydelse att befintlig maskinutrustning å statsmossarna för framtiden erhöles sakkunnig vård och tillsyn. Statens intresse i detta hänseende syntes departementschefen bliva bäst tillgodosett genom att maskinerna överfördes i bolagets ägo. Departementschefen tillstyrkte därför att så skedde. Baracker och övriga fasta byggnader syntes däremot icke böra tillfalla bolaget. I den mån de vore uppförda å sådana mossar, som icke komme att upplåtas på arrende, samt i den mån arrendeavtal, som träffats mellan verket och bolaget, utlöpte utan att förnyas, syntes de böra övertagas av domänverket.

Utskottet. Det är ställt utom allt tvivel att det i första hand ur beredskapssynpunkt men även rent nationalekonomiskt sett skulle vara av synnerligen stor betydelse, därest genom fortsatt forskning sådana metoder kunde utfinnas som göra det möjligt att på ett rationellt och ekonomiskt sätt framställa bränntorv eller annat fast bränsle ur våra torvmossar. Det synes utskottet därför önskvärt och angeläget, att den hittills bedrivna forsknings- och försöksverksamheten på torvområdet utökas och intensifieras. Då bidrag till detta arbete icke äro att förvänta från enskilt håll måste det, såsom departementschefen framhållit, ankomma på staten att ensam bestrida kostnaderna härför.

Enligt det nu föreliggande förslaget skulle innan verksamhetens omfattning närmare bestämmes vissa förberedelser vidtagas i syfte att bättre klargöra förutsättningarna för forskningen. Då Aktiebolaget Svensk torvförädling har såsom huvuduppgift att bedriva forskning angående torvens utvinning och vidare förädling, delar utskottet departementschefens mening att planlägningsarbetet bör äga rum inom detta bolag och ske i samråd med experter.

Det av Kungl. Maj:t äskade anslaget av 200 000 kronor är avsett för i första hand planlägningsarbetena men, därest dessa arbeten kunna avslutas före utgången av nästa budgetår, även till det egentliga forskningsarbetet. Utskottet tillstyrker medelsanvisningen i fråga.

Mot den föreslagna annulleringen av det mellan ifrågavarande bolag och statens bränslekommission träffade legodriftsavtalet har utskottet icke något att erinra liksom ej heller mot det förutsatta sättet för torvtäktens bedrivande å de mossar, som nu äro upplåtna för legodrift.

Utskottet vill vidare biträda förslaget att överskottet å diversemedelstiteln Försålda torvprodukter från statsmossarna må disponeras dels för avskrivning av det till bolaget utbetalda av 1940 års lagtima riksdag å kapitalbudgeten anvisade anslaget å 1 000 000 kronor till Förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar, dels för återbetalning av å driftbudgeten för budgetåren 1940/41 och 1941/42 beviljade anslag, vilka ställts till bolagets förfogande, dels ock för bolagets fortsatta verksamhet.

Utskottet delar departementschefens mening, att några särskilda anslag

icke nu böra anvisas till fortsättande av den av Sveriges geologiska undersökning påbörjade inventeringen av landets torvmossar. Utskottet avstyrker alltså motionens yrkande i denna del. Vad beträffar motionärernas förslag att åtgärder nu skulle vidtagas för att till staten överföra i privat ägo varande torvfyndigheter synes utskottet detta spörsmål sakna aktualitet i förevarande sammanhang. Beträffande det i motionen framförda förslaget om en planmässig utbyggnad av produktionen av brännertorv under de närmaste åren vill utskottet framhålla, att denna fråga givetvis är beroende av resultatet av de nu ifrågasatta förberedelsearbetena på detta område. Motionen avstyrkes alltså i jämväl nu berörda delar.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

1. att riksdagen må
 - a) till *Planläggning av torvforskning m. m.* för budgetåret 1947/48 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor;
 - b) medgiva, att försäljningsmedel å den i statskontorets räkenskaper uppförda diversemedelstiteln Försålda torvprodukter från statsmossarna må disponeras i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 16 maj 1947 anförts.
2. att motionen II: 518 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 juni 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Larsson, Karl Andersson, Andrén, Gustaf Karlsson, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Gillström, Albertsson, Näsström och Gustav Emil Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Ward, Bergström, Andersson i Malmö, Rubbestad, Lindholm, Pettersson i Dahl, Holmström, Thapper, Persson i Vinberg och Persson i Svensköp.

Iduns tryckeri, Esselte ab. Stockholm 1947

717065